

DICCIONARI DER ARANÉS

Ampliacion 2025

Es definicions an estat aportades per:

Antòni Nogués
Eduardo Orduña
Lourdes Santacruz
Tònho Castet

Eth document finau a estat corregit per Miquèu Segalàs, president dera Seccion Aranesa der Institut d'Estudis Aranès - Acadèmia Aranesa dera Lengua Occitana, e Ròsa Maria Salgueiro, vicepresidenta der Institut d'Estudis Aranès - Acadèmia Aranesa dera Lengua Occitana. A estat aprovat ena session dera Seccion Aranesa deth dia 24 de hereuèr de 2025.

acoconar	v.	tr.	Baishar eth cap o eth còs, en tot plegar es cames.
acorsar	v	tr	Seguir a ua persona o a un animau que hug, pr'amor de cuelher-lo.
acostumança	n	f	Accion d'acostumar o d'acostumar-se.
acostumat, -ada	adj	m f	Que se sòl hèr o succedir.
acotador	n	m	Pèça de husta o de metau acabada en angle agut, que se cale entre dus elements o en ua henuda o crebassa e que se hè a servir, mès que mès, entà que quauquarren non se botge.
acotar	v	tr	Tier o ajustar damb acotadors.
acovardar	v	tr	Hèr pòur a quauqu'un, hèr que pèrder eth coratge.
acrancar	v.	tr.	Enganchar, júnher o estacar-se ua causa damb ua auta
acridids	n	m	Familha d'insèctes ortoptèrs.
acrilic, -a	adj	m f	Se ditz dera fibra de teishit sintetica o deth materiau plastic que s'obtie per reaccion quimica der acid acrilic o des sòns derivats.
acrobàcia	n	f	Exercici de gimnastica o d'espòrt plan dificil que se hè coma espectacle public e que sòl exigir ua abiletat extraordinària.
acrobata	n	m f	Persona que hè acrobàcies en un espectacle public.
acrobatic, -a	adj	m f	Relatiu o pertanhent ara acrobàcia.
acromatic, -a	adj	m f	1. Que reflectís era lum blanca sense descompausar-la. 2. Qu'ei exemptat de coloracions estranhes degudes ara descomposicion dera lum.
acromatisme	n	m	1. Qualitat d'acromatic. 2. Descoloracion que ges dera barreja des colors primaris e des complementaris en quantitats egales.
acronim	n	m	Sigla pronunciada coma un mot ordinari. Ex. UNESCO.
acropòli	n	f	Era part mès nauta e fortificada d'ua ciutat grèga.
actini	n	m	Element radioactiu fòrça rar de numèro atomic 89 e de simbèu Ac.
actinologia	n	f	Qu'estúdie es efèctes actinics des radiacions.
actinomètre	n	m	Aparelh que servís entà mesurar es efèctes actinics d'ua radiacion.
actinometria	n	f	Mesura des efèctes actinics des radiacions.
activacion	n	f	Accion d'activar; er efècte.
aculament	n	m	Accion d'acular o d'acular-se.
acular	v	tr	1. Sarrar (ua causa) pera part posteriora. Ex. Aculèrem eth car contra era paret. 2. Méter en situacion de non poder recular mès.
acuelheire, -a	n	m f	1. Persona qu'acuelh. 2. Lòc agradiu, de bon èster.
acuelhent, -a	adj	m f	Qu'acuelh.
aculhir	v	tr	Veir acuelher
aculpar	v	tr	1. Senhalar coma culpable. 2. Exercir ua accion penau.
aculturacion	n	f	Procès de cambi culturau, coma resultat deth contacte entre cultures desparières.
acumulador	n	m	1. Qu'acumule. 2. Esturment o installacion que servís entà acumular energia e restituir-la parciaument o ena sua totalitat.
acupuntor, -tritz	n	m f	Especialista en acupuntura.
acupuntura	n	f	Insercion d'agulhes enes teishits viui, tenguda coma remèdi.
acusable, -a	adj	m f	Que pòt èster acusat.
acusador, -atritz	n adj	m f	1. Qu'acuse. 2. Persona qu'en un procès legau mantie era acusacion.
acusat, -ada	adj	m f	1. Qu'ei acusat d'ua infraccion penau. 2. Qu'ei clarament perceptible, que ressaute.
advenir	v	intr	Vier, ua causa o un eveniment, especiaument per edart.
adventici, - ícia	adj	m f	1. Vengut accidentaument, per edart. 2. Costat per ua accion accidentau, ahijut extrinsecament.
adverbialitat	n	f	Qualitat d'adverbiau.
adverbializar	v	tr	1. Dar (a un element lingüistic) era foncion d'un advèrbi. 2. Adjúnher (a un element ligüistic) un advèrbi.

adverbiau	<i>adj</i>	<i>m f</i>	1. Relatiu o pertanhent ar advèrbi. 2. Que hè era foncion d' un advèrbi.
adversatiu, -iva	<i>adj</i>	<i>m f</i>	Qu'exprimis oposicion o antitèsi.
adversitat	<i>n</i>	<i>f</i>	1. Qualitat d'advèrs. 2. Sòrt advèrsa. 3. Cas advèrs, malastre.
adverbiaument	<i>adv</i>		Damb era valor d'un advèrbi.
aeracion	<i>n</i>	<i>f</i>	Exposicion ara accion quimica der aire, impregnacion d'aire.
aerian, -a	<i>adj</i>	<i>m f</i>	Relatiu o pertanhent ar aire.
aeròbi, -ia	<i>adj</i>	<i>m f</i>	Que viu en preséncia d'oxigèn.
aerobic	<i>n</i>	<i>m</i>	Modalitat gimnastica damb accompagnement musicau.
aeroclub	<i>n</i>	<i>m</i>	Entitat encargada dera practica e era difusion dera aviacion esportiva.
aerodinamic, -a	<i>adj</i>	<i>m f</i>	Dera aerodinamica o qu'a relacion damb aguesta sciéncia.
aerofagia	<i>n</i>	<i>f</i>	Degluticion inconscienta e involontària d'aire, que s'acumule en estomac.
aerofòbia	<i>n</i>	<i>f</i>	Pòur morbida des corrents d'aire.
aerograf	<i>n</i>	<i>m</i>	1. Polverizador d'aire comprimit entà projectar liquids o solids en povàs. 2. Esturment qu'explòre era atmosfèra e registre diuèrses variables meteorologiques a diuèrses nautades.
aerografia	<i>n</i>	<i>f</i>	1. Tecnica de pintar, decorar o diboishar damb er aerograf. 2. Descripcion der aire o dera atmosfèra.
aerolit	<i>n</i>	<i>m</i>	Meteorit format basicament per silicats, eth mès freqüent des que se trapen ena superfícia terrèstra.
aerologia	<i>n</i>	<i>f</i>	Part dera meteorologia qu'estúdie era atmosfèra liura, mès que mès per çò que hè as aspèctes termodinamics.
aeromodelisme	<i>n</i>	<i>m</i>	Tecnica de bastir e de hèr a volar modèls redusidi d'aparelhs voladors.
aeronau	<i>n</i>	<i>f</i>	Veïcul destinat ara navegacion aeriana.
aeronauta	<i>n</i>	<i>m f</i>	Persona que dirigís ua nau aeriana, especiaument un aerostat.
aeronautic, -a	<i>adj</i>	<i>m f</i>	Relatiu o pertanhent ara aeronautica.
aeronautica	<i>n</i>	<i>f</i>	Sciéncia qu'estúdie era navegacion aeriana des aeronaus.
aeronavau	<i>adj</i>	<i>m f</i>	Relatiu o pertanhent ara aeronautica e ara marina militares.
aeropostau	<i>adj</i>	<i>m f</i>	Relatiu ath corrèu aerian.
aerosòl	<i>n</i>	<i>m</i>	1. Suspension colloidau de particules liquides o solides en un gas, que sedimente plan lentament. 2. Particula solida o gota liquida que se trape en suspension ena atmosfèra.
aerospaciau	<i>adj</i>	<i>m f</i>	Relatiu o pertanhent ar espaci aerian.
aerostat	<i>n</i>	<i>m</i>	Aeronau o glòbe non tripulat que se tie damb aire caud o un gas mès leugèr qu'er aire.
afabilitat	<i>n</i>	<i>f</i>	Suavitat e doçor en tracte as persones.
afable, -a	<i>adj</i>	<i>m f</i>	Que mòstre afeccion o cordialitat.
afabulacion	<i>n</i>	<i>f</i>	Moralitat d'ua faula.
afrontador, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Vergonhós, qu'a vergonha.
agave	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Planta monocotiledonèa, dera familha des agavacèes, damb forma de grana roseta basal de huelhes carneses, originària de Mexic, utilizada coma planta ornamentau. Ua varietat d'aguesta planta produsís, per incisions en sòn tronc, un liquid doç que s'utilize coma edulcorant.
aiguassada	<i>N</i>	<i>f</i>	Revenguda des aigües d'un arriu. Eth cabau der arriu baishe mès fòrt de çò qu'ei normau.
anhàs	<i>n</i>	<i>m</i>	Terren saturat d'aigua.
arendòsi	<i>N</i>	<i>C</i>	Mot antic que designe as poblants d'Aran nomentadi per istoriaire grèc Polibi en 218 a.C.
argentar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	1. Dar color d'argent. 2. Figuradament, préner ua color d'argent.
arn	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Arbust caducifòli dera familha des Rhamnaceae, damb fruts auriòs entornejadi per ua sòrta d'ala en forma de disc (Paliurus spina-christi).
arraí	<i>n</i>	<i>m</i>	Linha luminosa qu'apareish irradiant d'un còs luminós.
arraïc	<i>n</i>	<i>f</i>	(Veir arraïtz)
arraja	<i>n</i>	<i>f</i>	Planta dera familha des graminèes que se hè enes camps de cereaus, qu'es sòns semes son verinosi.

arrama	<i>n</i>	<i>f</i>	Part deth còs d'ua planta format pera cama e era huelha.
arramada	<i>n</i>	<i>f</i>	Conjunt de caps de bestiar que se sauven e se hèn a pèisher amassa.
arrancament	<i>n</i>	<i>m</i>	Accion d'arrancar.
arrancatge	<i>n</i>	<i>m</i>	(Veir arrancament)
arrapada	<i>n</i>	<i>f</i>	1. Accion d'arrapar. 2. Aquerò que s'a arrapat.
arrapaire, -a	<i>n adj</i>	<i>m f</i>	Qu'arrape.
arrapant	<i>adj</i>	<i>m f</i>	Que s'arrape o s'aderís facilament.
arrapatge	<i>n</i>	<i>m</i>	Accion d'arrapar o d'arrapar-se.
arrapinhar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	Junher-se en tot formar grops compactes.
arrasaire -a	<i>n</i>	<i>m f</i>	Persona que daurís es hòsses en un cementèri.
arrasament	<i>n</i>	<i>m</i>	Accion d'arrasar; er efècte.
arrasoar	<i>v</i>	<i>intr</i>	1. Hèr usatge dera arrason. 2. Discórrer, balhant es rasons qu'expliquen, justificuen quauquarren.
arratèr, -a	<i>n</i>	<i>m f</i>	Param entà agarrar arrats.
arrauliment	<i>n</i>	<i>m</i>	Accion d'arraulir; er efècte.
arraulir	<i>v</i>	<i>tr</i>	Hèr a tornar baub, engrepesit.
arraulit, -ida	<i>adj</i>	<i>m f</i>	Qu'execute damb dificultat es movements que li son pròpris (ena lengua, es mans, es pès, eca).
arravet	<i>n</i>	<i>m</i>	Arraïtz comestibla d'aguesta planta crucifèra, fôrça gròssa, vermelha e de gust piquent.
arrecaptar	<i>v</i>	<i>tr</i>	Arténher (bèra causa) a truca d'instàncies, de prècs.
arrecès	<i>n</i>	<i>m</i>	Lòc a on meter-se a cubèrt dera ploja.
arrecessar	<i>v</i>	<i>tr</i>	Meter-se ar arrecès, ar abric de bèra causa.
arreculada	<i>n</i>	<i>f</i>	Accion d'arrecular; er efècte.
arreculament	<i>n</i>	<i>m</i>	(Veir arreculada)
arregolar	<i>v</i>	<i>tr</i>	1. Satisfèr pliamet era hame. 2. Satisfèr pliamet eth desir.
arregraïment	<i>n</i>	<i>m</i>	Sentiment afectuós entad aqueth que mos a hèt un ben, un servici, un favor.
arreguilh	<i>n</i>	<i>m</i>	Sensacion de calor e de hered ath còp, damb tremolor o estrementida, pròpria de quauques indisposicions o malauties.
arreigar	<i>v</i>	<i>tr</i>	Trèir, despèner damb esfòrc d'aquerò qu'ei plantat o aderit o que ne forme part.
arremassar	<i>v</i>	<i>tr</i>	1. Amassar, júnher (parts separades) 2. Hèr que diuèrses persones siguen amassa en un madeish lòc.
arrememorar	<i>v</i>	<i>tr</i>	1. Representar-se ena ment (bèra causa). 2. Hèr a vier ena memòria, hèr present.
arrendable, -a	<i>adj</i>	<i>m f</i>	Que se pòt arrendar.
arrendaire, -a	<i>adj n</i>	<i>m f</i>	Que da en arrendament bèra causa.
arribauta	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Terraplen, superfícia de tèrra anautida damb fòrt arribent, a viatges sostenguda per parets de pèira.
arrimaire, -a	<i>n</i>	<i>m</i>	Trabalhador qu'apilaue es troncs.
arringlèra	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Arrua, linha ordenada de persones o causes
assubjectir	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	Sométer, plegar, vlincar.
auderonh	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Petit audèth.
auriolor	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Qualitat d'auriòu.
batanar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	1. Pataquejar es draps damb eth batan. 2. Figuradament, hèr eth còr es movements de contraccion e dilatacion.
berugadís, -dissa	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que se mò totemp.
blesut, -uda	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Se ditz d'ua lampa o un aute objècte qu'a blè o cordon entà cremar.
bluentor	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Qualitat d'èster de color blu.
bohadís	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Fòrta gessuda d'aire des paumons.
borrat	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Pojat, ploja intensa de cuerta durada.
borrolh	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Barra de hèr, de forma cilindrica, que se desplace entre dues anères entà barrar ua pòrta.
botifarra	<i>n</i>	<i>f</i>	Embotit elaborat farcint un budèth o un fragment de budèth de porcèth o de bovin tamb ua barreja de carn de porcèth convientament picolada d'espècies e sau.
botina	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Caucèr qu'arribe mès ensús deth cauillar.

bronc	<i>n.</i>	<i>m.</i>	En un arbe o arbust, part deth tronc d'a on gessen es branques.
cabiròu	<i>n</i>	<i>m</i>	Genre de mamífers remugants dera família des cèrvis (<i>Capreolus sp</i>), mès petit qu'es cèrvis , de còs elegant e fòrça rapids.
cagarèla	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Matèria fecal en forma de bòla petita.
cairèu	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Pèira talhada damb costats rectangulars, utilizada entà bastir murs.
calelhon	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Fanau, lampa petita.
camardada	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Pas long.
camin de shivau	<i>n</i>	<i>m</i>	Espaci a recórrer entà anar d'un lòc tà un aute.
capborrut, -uda	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que non cedís quan se li hique ua causa en cap.
capitèth	<i>n</i>	<i>m</i>	1 <i>arquít. Element arquitectonic que corone generaument era part superiora d'ua colomna.</i> 2 <i>mobl Cavalhet</i>
carrincladís	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Carrincladera, cruishment, tapatge causat peth hèt de heregar ua causa damb ua auta.
cartolari	<i>n</i>	<i>m</i>	1. Libre que recuelh damb un cèrt orde expositiu es documents pertanents a ua persona fisica o morau entà assegurar-ne era conservacion. 2. Document manuscrit dedicat ara compilacion de privilègis, drets e possessions concedits pera corona o era noblesa a ua sedença religiosa.
chai	<i>n</i>	<i>m</i>	Part dera casa a on se sauve eth vin.
chocant	<i>adj</i>	<i>m.f.</i>	Qu'estone, que ven de nau.
ciclopic, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Enorme, de granes proporcions.
cista	<i>n</i>	<i>f</i>	Estructura de pèires verticaus entà acuelher un unic defunt acompanhat d'un petit auviatge ena Edat de Bronze.
corbicaps	<i>n</i>	<i>m</i>	Pèça de ròba entà caperar eth cap.
corbilhet	<i>n</i>	<i>m</i>	Cobertura que se met dessus deth lhèth entà abrigar e hèr polit.
corsèra	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Camin estret.
cròc	<i>n.</i>	<i>m.</i>	1. Caishòla. 2. Clau. 3. Mossegada. 4. Gancho, ham.
cromatic, -a	<i>adj</i>	<i>m.f.</i>	Relatiu o apertenhent ath color o as colors. En musica que procedís per semitons.
cromatisme	<i>n</i>	<i>m</i>	Qualitat de cromatic.
cronicament	<i>adv</i>		Damb cronicitat.
cronicitat	<i>n</i>	<i>f</i>	Qualitat de cronic.
cronograf	<i>n</i>	<i>m</i>	Aparelh entà enregistrar intervalaus de temps fòrça petiti.
cropièr	<i>n</i>	<i>m</i>	En ua casa de jòc, treballador qu'amie eth jòc peth compde der amo der establiment.
crucificar	<i>v</i>	<i>tr</i>	Clauar ena crotz, aucir damb eth suplici dera crotz. Hèr a patir.
crucifixion	<i>n</i>	<i>f</i>	Accion de crucificar; er efècte. Figuracion artistica dera crucifixion de Jesucrist o de bèth sant.
cu-sarrat	<i>adj</i>	<i>m.f.</i>	Aganit, que non gaste guaire.
cuban, -a	<i>adj</i>	<i>m.f.</i>	Naturau de Cuba. Relatiu o apertenhent a Cuba o as sòns abitants.
cubertura	<i>n</i>	<i>f</i>	Accion de corbir un lòc de trabalh; er efècte. Hèt de seguir un eveniment entà informar-ne. Çò que corbís un contracte.
degrèu	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Sentiment de tristesa.
desborrolhar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	Desplaçar eth borrolh d'ua pòrta entà que demore daurada.
desbrotoar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	Arringar es brotons d'ua planta.
desvitzar	<i>v.</i>	<i>t</i>	Trèir ua vitz d'un materiau en tot hèr-la a virar.
electromecanic	<i>adj</i>	<i>m. f.</i>	Aparelhs o dispositius de maniòbra, regulacion...constituïdi per un amàs de pèces mecaniques que foncionen per electricitat. 2. Tecnica d'aplicacion dera electricitat ara mecanica.
electrometria	<i>n</i>	<i>f</i>	Mesura de magnituds electricas per miei d'un electromètre.
elegantament	<i>adv</i>		D'ua manèra elegante, damb elegància.
elegia	<i>n</i>	<i>f</i>	Composicion poetica basada originariament en mètre elegiac
elegibilitat	<i>n</i>	<i>f</i>	Qualitat d'elegible.
elegible	<i>adj</i>	<i>m. f.</i>	Que pòt èster elegit o qu'a era capacitat legau de besonh entà èster escuelhut.
elèit	<i>n</i>	<i>f</i>	Çò que i a de melhor e mès selècte en un grop o societat. 2. Minoria sociala privilegiada culturaument, politicament o economicament.

elevada	<i>adj</i>	<i>m. f.</i>	Nauta, que possedís ua nautada considerabla.
emberir	<i>v</i>	<i>tr</i>	Accion de dar beresa a quaquarren o quaquarrés,
embestiar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	Hèr a tornar coma ua bèstia, anutjar fòrtament.
emboish	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Lòc de trabalh.
empilar	<i>v</i>	<i>tr</i>	Accion de collocar es troncs
empilatge	<i>n</i>	<i>m</i>	Corròp ben apilat de troncs convertits en lenha tath huec.
enfiteòsi	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Contracte peth quau un ben immòble ei cedit a long termini en escambi d'un cens annau.
enfiteotic, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Relatiu ara enfiteòsi.
engormandir	<i>v.</i>	<i>t</i>	Tornar-se gormand, afeccionar-se a quauquarren en excès.
enlinçolar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	Hicar laguens d'un linçò, endrabar damb un linçò.
enregar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	Plaçar en linha rècta.
entronizacion	<i>n</i>	<i>f.</i>	Accion d'entronizar, er efècte. Ex En Vilamòs heren era entronizacion de Sant Ròc.
entronizar	<i>v.</i>	<i>t</i>	Plaçar ua imatge o ua representacion iconografica en un lòc preferent entà que sigue venerada o admirada.
ermitòri	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Ermita, glèisa petita en un lòc despoblat.
ersada	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Ondada, onda d'aigua.
esberecar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	Trèir o trincar un tròç o ua crospa de quauquarren.
escacs	<i>n.</i>	<i>m. pl.</i>	Jòc de tactica que se jògue entre dus jogadors, damb 16 pèces cada un, que se placen dessús un escaquièr, en un costat es blanques e en costat opausat es neres.
escaquièr	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Taulèr de jòc que servís tà jogar a escacs o a dames, de forma carrada, e format per ueit arrues de ueit caleishons blanqui e neri alternativament.
escrofula	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Malautia que produsís era holador des ganglis limfatics, sustot deth còth.
esgarnoisar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	Engarrapar, esguinçar era pèth.
esguitlent, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que hè a esguitlar facilament.
eslinguent, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que hè a eslingar facilament.
eslurrar	<i>v.</i>	<i>intr.</i>	Esguitlar, eslissar.
espelte	<i>adj</i>	<i>m f</i>	Gran e de bèra figura. Ben proporcionat.
esplàser, -se	<i>v</i>	<i>tr</i>	Accion de trapar plaser en ua causa. Accedir as desirs d'un madeish o de ua auta persona.
espurgatòri	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Ena religion catolica, lòc a on es pecadors non condemnadi ath lunfèrn purguen es sòns pecats abans d'anar tath cèu.
esquiçada	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Desgast, deteriorament.
esquintar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	Cansar fòrça.
estiralhar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	Estirar.
estordit, -da	<i>adj</i>	<i>m.f.</i>	Se ditz d'ua persona que non ei guaire despavilhada, qu'ei encantada.
esvagar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	Distrèir, hèr a passar o pèrder eth temps.
frebada	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Frèbe fòrta.
gaujosament	<i>adv.</i>		Damb gòi.
gausar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	Gosar, auer coratge.
gençana	<i>n</i>	<i>f</i>	BOT (Gentiana lutea) Planta dera familia des gencianacèes, robusta e de huelhes elliptiques opausades que creish enes prats de montanha e qu'era sua arraitz conten principis actius de propietats aperitives e estomacaus.
gladi	<i>n.</i>	<i>m.</i>	1. Espada. 2. Aparicion, espèctre.
golà	<i>n</i>	<i>m</i>	Pèça de carn de pòrc que conten ua bona proporcion de grèish, plaçada dejos deth còth.
gorbeta	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Podador petit.
gorjada	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Glop, glop passada, quantitat de liquid qu'entre d'un còp ena boca.
gradonada, gradoada	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Escalèr, sèria de gradons.
gratilhar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	Heregar era pèth en tot produsir gatalheues.
hagedar	<i>n</i>	<i>m</i>	Terren o bòsc en qué es hais i son majoria, mès abundants.
insidiós, -osa	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	1. Que hè o prepare insídies. 2. Qu'ei dolent mès damb aparença inofensiva.
insigne, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que destaque entre toti pera sua reputacion.
insignificança	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Causa insignificanta, petita, sense importància.

insincèr, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que non ei sincèr.
insinceritat	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Manca de sinceritat.
insinuacion	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Accion d'insinuar.
insinuant, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Qu'insinue.
insipid, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	1. Mancat de sabor. 2. Mancat de gràcia o interès. Ex. A hèt ua conferéncia insipida.
insipiditat	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Qualitat d'insipid.
insistent, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Qu'insistís.
insociabilitat	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Manca de sociabilitat.
integrisme	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Tendéncia conservadora que defen ua vision immobilista des tradicions sociopolitiques o religioses.
intellectualisme	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Doctrina que considèra es facultats o procèssi intellectuauus mès importants que quinsevolh aute. 1. Capacitat entà compréner, apréner o de resòlver situacions naues. 2. Accion de compréner bèra causa damb eth pensament.
intelligéncia	<i>n.</i>	<i>f.</i>	3. Facultat de conéisher. 4. Intelligéncia artificiau: amàs de tecniques e reflexions teoriques sus era construccion de sistèmes intelligents.
intelligibilitat	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Qualitat d'intelligible.
intelligible, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que pòt èster comprenut per intellècte.
intemperància	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Manca de moderacion.
intemperant, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que non ei moderat en sòn comportament.
intempestiu, -iva	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Dehòra de temps. Ex. Tostemp se presente en casa en ores intempestives.
intencionament	<i>adv.</i>		De manèra intencionada.
intencionau	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	1. Relatiu ara intencion. 2. Intencionat.
intendéncia	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Enes fòrces armades, tot aquerò que se referís ath subministrament o administracion d'aliments o materiau.
intendent, -a	<i>n.</i>	<i>m. f.</i>	1. Militar encargat dera intendéncia. 2. En ua enterpresa publica, cap superior encargat dera gestion economica.
intensificar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	Aumentar era intensitat.
intentar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	Actuar damb era intencion de hèr quauquarren.
intercalar	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Interpausar, méter ua causa entre d'autes.
intercambiable, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que pòt èster escambiat.
intercepcion	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Accion o efècte d'interceptar.
interceptor, -tritz	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Persona qu'intercèpte.
intercession	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Intervencion o mediacion en favor de quauquarrés.
intercomprension	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Comprenença mutuau.
intercontinentau	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Qu'afècte a diuèrsi continents.
interdependéncia	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Dependéncia mutuau.
interdependent, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Qu'a interdependéncia.
interdiccion	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Accion de interdìr.
interdir	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	Proïbir.
interdit, -a	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Proïbit.
interessat, -ada	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	1. Qu'a interès en quauquarren. 2. Que se dèishe portar pes interèssi personaus.
interestellar	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Qu'afècte a diuèrses esteles.
interfàcia	<i>n.</i>	<i>f.</i>	1. Zòna o superfícia de contacte o comunicacion entre dus sistèmes. 2. Connexion foncionau entre dus sistèmes, programes o dispositius.
interfòn	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Aparelh telefonic connectat a un aute parion mejançant ua connexion per cable destinat a establir ua comunicacion entre dus punts laguens dera madeisha bastissa.
interim	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Intervau de temps pendent un eveniment.
interioritat	<i>n.</i>	<i>f.</i>	1. Qualitat d'interior. 2. Intimitat, conjunt des causes intimes que passen en sen d'ua comunitat, organizacion o familha.
interjeccion	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Expression qu'equivau a ua oracion, generaument exclamativa, utilizada entà exprimir estats d'anim.

interjectiu, -iva	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Relatiu a ua interjeccion.
interlinear, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que se place entremiei des linhas d'un tèxte.
interlinha	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Espaci que separe es linhas d'ua composicion tipografica.
interlinhar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	Escríuer un tèxte entre dues linhas.
interlinhatge	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Conjunt d'espacis entre es linhas d'un tèxte.
interludi	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Pèça musicau brèu que s'execute entre dues de mès longues, o entre dus actes teatraus.
intermèdi	<i>n.</i>	<i>m.</i>	1. Que demore equidistant entre dus extrems. 2. Espaci de temps en qué s'interromp un programa o espectacle.
interminablement	<i>adv.</i>		De manèra interminabla.
intermitència	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Qualitat d'intermitent.
intermitent, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	1. Que s'interromp e contunhe a intervaus regulars. 2. Lum qu'an es veïculs e que servís entà indicar un cambi de direccion.
intermolecular, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Qu'afècte a diuèrses molecules.
intolerància	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Manca de tolerància.
intolerant, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que non ei tolerant.
intoxicacion	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Malautia provocada per ua substància toxica.
intoxicant	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Qu'intoxique.
intoxicar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	1. Empodoar damb ua substància toxica. 2. Manipular era informacion, difóner idèes nocives.
intraduible, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que non pòt èster tradusit.
intransigència	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Manca de transigència.
intransigent, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que non cedís, que non se dèishe convéncer.
intransitiu, -iva	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Concernent a un vèrb, que s'utilize sense complement dirècte.
intransportable, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que non pòt èster transportat.
intrauterin, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que se tròbe ath laguens der utèr, concernent ath sòn interior.
intravenós, -osa	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que se tròbe o se place ath laguens d'ua vena.
intrincable, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que non se pòt trincar.
intrepid, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que non a pòur deth perillh.
intrepiditat	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Qualitat de intrepid, valor deuant des perillhs.
intricacion	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Complicacion, resultat d'endrabar es causes es ues damb es autes.
intricat, -ada	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Complicat, endrabat.
intrigant, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Qu'intrigue.
intrinsèc, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Caracteristic, qu'apartien ara natura essenciau d'ua causa.
introbable, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que non pòt èster trobat.
introductiu, -iva	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que servís entà introdusir.
introductor, -tritz	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Qu'introdusís.
introductòri, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que servís entà introdusir.
intromission	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Accion de hicar-se quauquarrés enes ahèrs que non li pertòquen.
entronizacion	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Accion d'entronizar.
entronizar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	Plaçar quauquarrés en tròn, hèr-lo rei.
introspeccion	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Observacion intèrna des pròpris pensaments o sentiments.
introspectiu, -iva	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Relatiu ara introspeccion.
introversion	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Tendéncia a barrar-se en un madeish.
intrús, -usa	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	1. Que s'a introdusit en un lòc sense auer-ne dret. 2. Qu'aucepe un cargue que non li pertòque.
intrusion	<i>n.</i>	<i>f.</i>	1. Accion d'introdusir-se en ua propietat o obtier un cargue sense dret. 2. Accion d'introdusir-se un fluít en un solid. Ex. Era arròca presentaue instrusions magmatiques.
intubacion	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Entrada d'un tuèu en un conducte der organisme.
intuïtiu, -iva	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	1. Relatiu ara intuïcion. Ex. Ei un programa informatic fòrça intuïtiu. 2. Que possedís intuïcion o actue per intuïcion. Ex. Ei ua persona fòrça intuïtiva.
inula	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Genre de plantes damb flor dera familha des asteracèes.
inumacion	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Accion d'inumar o enterrar un cadavre.
inuman, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Crudèu, mancat d'umanitat.
inumanitat	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Manca d'umanitat.

inumar	v.	tr.	Enterrar un cadavre.
inusable, -a	adj.	m. f.	Que non pòt èster usat.
inusitat, -ada	adj.	m. f.	Pòc abituau.
inutilament	adv.		De manèra inutila.
inutilizable, -a	adj.	m. f.	Que non pòt èster utilizat.
inutilizat, -ada	adj.	m. f.	Qu'a estat hèt inutil.
invalid, -a	adj.	m. f.	Que non ei valid.
invalidacion	n.	f.	Anullacion, pèrta de validesa.
invalidar	v.	tr.	Hèr invalid quauquarren.
invaliditat	n.	f.	1. Qualitat de invalid. 2. Incapacitat d'ua persona entà trabalhar.
invariabilitat	n.	f.	Qualitat d'invariable.
invariància	n.	f.	Qualitat d'invariant, manca de variacion.
invariant, -a			Part d'un sistèma que non varie quan varien es autes parts.
invectiva	n.	f.	Discors o escrit agressiu.
invectivar	v.	tr.	Lançar o díder invectives contra quauquarrés.
invencible, -a	adj.	n. f.	Que non pòt èster vençut.
invençut, -uda	adj.	m. f.	Que non a estat vençut.
invendible, -a	adj.	m. f.	Que non pòt èster venut.
inventiu, -iva	adj.	m. f.	Qu'a facultat entà inventar.
inverificable, -a	adj.	m. f.	Que non pòt èster verificat.
invèrs, -a	adj.	m. f.	Contrari en çò que tanh ar orde, era direccion o eth sens.
invèrsament	adv.		De manèra invèrsa.
inversemblança	n.	f.	Manca de versemblança.
inversemblant, -a	adj.	m. f.	Que non ei versemblant.
invertibrat, -ada	adj.	m. f.	Que non a columna vertebrau.
investment	n.	m.	Accion d'investir.
inveterat, -ada	adj.	m. f.	Ancian, arraïtzat peth pas des ans. Ex. Un costum inveterat.
inviolabilitat	n.	f.	Qualitat d'inviolable.
inviolable, -a	adj.	m. f.	1. Que non pòt èster o cau que non sigue violat. Ex. Era abitança particulara ei inviolabla. 2. Que gaudís deth privilègi dera inviolabilitat. Ex. Es deputats son inviolables.
invisibilitat	n.	f.	Qualitat d'invisible.
invitar	v.	tr.	Comunicar a quauquarrés que se desire era sua participacion en un acte o celebracion.
invitat, -ada	adj.	m. f.	Persona qu'a rebut ua invitacion entà participar en un acte o celebracion.
invocacion	n.	f.	Accion d'invocar o paraules damb es que s'invòque.
invocar	v.	tr.	1. Pregar a un èster subernaturau. Ex. Invocar es esperits. 2. Acuelher-se ar emparament de quauquarrés, de bèra lei o costum. Ex. Invocar eth dret d'asil. 3. Mencionar bèth hèt o argument favorable. Ex. Tostemp invòque era sua vielha amistat.
invocatòri, -a	adj.	m. f.	Relatiu a ua invocacion, que conten ua invocacion.
involontàriament	adv.		De manèra involontària.
involucèla	n.	f.	Involucre segondari present enes umbellifères
involucre	n.	m.	Conjunt de bractès plaçat ena basa d'ua flor.
invulnerabilitat	n.	f.	Qualitat d'invulnerable, impossibilitat d'èster herit.
invulnerable, -a	adj.	m. f.	Que non pòt èster herit.
iòd	n.	m.	1. Detzau letra der alfabèt ebrèu. 2. Son semiconsonant dera letra i quan hè part d'un diftong.
iodat, -ada	adj.	m. f.	Que conten iòde.
iòde	n.	m.	Element quimic alogèn de color grisa escura, que s'emplegue coma desinfectant.
iodic, -a	adj.	m. f.	Relatiu ath iòde.
iòga	n.	m.	Conjunt de practiques fisiques o mentaus, qu'an era sua origina ena Índia, que cerquen eth domeni deth pròpri còs e dera ment.
iogort	n.	m.	Aliment de consistència cremosa obtengut per fermentacion dera lèit
iogoslau, -ava	adj.	m. f.	Naturau de Jogoslàvia o relatiu ad aquest país.

ion	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Atòm o grop d'atòms qu'a aquerit ua carga electrica positiva o negativa.
ionic, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Relatiu as ions.
ionizar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	Convertir en ion un atòm o ua molecula.
ionosfèra	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Region dera atmosfèra plaçada entre 70 e 600 km de nautor que se caracterize per ua fòrta ionizacion a causa dera radiacion solara.
iòta	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Nauau letra der alfabet grèc, que correspon ara nòsta i.
iperbòla	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Figura retorica que consistís en ua exageracion.
iperèmia	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Excès de sang en un organ.
ipermercat	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Grana superfícia comerciau d'autoservici, generaument damb parcatge pròpri.
ipermetròp, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que patís ipermetropia.
ipermetropia	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Defècte dera vista que hè qu'era imatge se forme ath delà dera retina.
iperpnèa	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Aument deth volum d'aire respirat per unitat de temps per rapòrt ath que se considèra normau.
ipersensibilitat	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Sensibilitat exagerada.
ipertendut, -uda	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que patís ipertension.
ipertension	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Aument excessiu dera tension sanguina.
ipertròfia	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Aument excessiu dera mesura d'un organ o d'ua part d'un organ.
ipertrofiar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	Produzir ipertrofia.
ipertrofic -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Relatiu ara ipertròfia, o afectat per aguesta malautia.
ipic, -a	<i>adj. n.</i>	<i>m. f.</i>	1. Relatiu ath shivau. 2. Espòrt que se practique a shivau.
ipisme	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Ipica, espòrt que se practique a shivau.
ipnòsi	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Estat deth sòn producit per ua auta persona, era quau pòt controtrlar aspèctes dera voluntat dera persona ipnotizada.
ipnotizaire	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Persona qu'ipnotize.
ipnotizar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	1. Méter quauquarrés en estat d'ipnosi. 2. Fascinar o sedusir.
ipocràs	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Beguda hèta damb vin, sucre, e d'autres espècies.
ipodèrma	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Capa pregonda dera pèth, plaçada dejós dera dèrma.
ipodermic, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Qu'ei o se met dejós dera pèth. Ex. Agulha ipodermica.
ipodròm	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Recinte destinat ara celebracion de corses de shivaus.
ipofisi	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Glandula ormonau plaçada ena basa deth crani.
ipogèu	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Bastiment sosterranh, generaument utilizat coma capèla o coma cavòt.
ipopotam	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Mamifèr de pèth espessa, de grana mesura e pes, que viu enes grani arrius africans.
ipotalam	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Region der encefal plaçada ena basa cerebrau, junhuda per un talh nerviós ara ipofisi.
ipotecar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	Gravar bens immòbles damb eth pagament d'un deute.
ipotecari, -ària	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Relatiu ara ipotèca.
ipotension	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Tension o pression dera sang inferiora ara normau.
ipotenusat	<i>n.</i>	<i>f.</i>	En un triangle rectangle, eth costat opausat ar angle rècte.
irangeda	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Camp d'irangèrs.
iranja	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Frut comestible der irangèr, de pèth lisa e de color mès o mens vermelhós.
iranjada	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Beguda hèta damb chuc d'iranja.
iranjaria	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Endret de venda d'iranges.
iranjat, -ada	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	De color d'iranja.
irascibilitat	<i>n.</i>	<i>f.</i>	1. Facilitat entà irritar-se. 2. Qualitat d'irascible.
irascible, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Qu'a tendéncia a irritar-se.
irat, -ada	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Alugat d'ira.
iridi	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Element quimic metallic dera familha deth platin, de simbèu Ir e numèro atomic 77.
iris	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Membrana en forma de disc, plaçada en uelh deuant eth cristallin, qu'a en sòn centre era nineta.
irizacion	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Accion o efècte d'irizar.
irizar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	Presentar o produzir reflèxes semblables as der arc de Sant Martin.
ironizar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	Parlar damb ironia.

iroqués, -esa	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	1. Qu'apartien o ei relatiu en un pòble indigèna d'America del Nòrd, localizat en actuau estat de Naua Yòrk. 2. Lengua parlada pes iroquesi.
irós, -osa	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Qu'a ira.
irracionalisme	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Tendència filosofica que mensprede era arrason.
irracionau	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	1. Que non a era facultat dera arrason. Ex. Un animau irracionau. 2. Opausat ara arrason. Ex. Ua decision irracionau.
irradiacion	<i>n.</i>	<i>f.</i>	1. Accion e resultat d'irradiar. 2. Aplicacion de radiacion damb fin terapeutica.
irradiar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	1. Lançar sus un còs arrais de lum o calor. 2. Sosméter eth còs ara accion de cèrti arrais.
irreau	<i>adj.</i>	<i>m. fl</i>	Que non ei reau, fantastic.
irrealizable, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que non se pòt realitzar.
irreceptable, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que non pòt èster receptat.
irrecobrable, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que non pòt èster recobrat.
irreconciliable, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que non pòt èster reconciliat.
irrecuperable, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que non pòt èster recuperat.
irrecusable	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que non pòt èster recusat.
irredentisme	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Defensa dera incorporacion d'un territòri en un aute estat peth hèt de considerar que hèn part d'ua madeisha nacion.
irreductible, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que non pòt èster redusit. Ex. Ei un enemic irreductible.
irrefutable, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que non pòt èster refutat.
irremediable, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que non se li pòt méter remèdi.
irremisible, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que non pòt èster perdonat.
irremplaçable, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que non pòt èster remplaçat.
irreparable, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que non pòt èster reparat.
irresistible, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	1. Que non se pòt resistir. 2. De gran atractiu. Ex. Ei un minjar irresistible.
irresolucion	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Manca de resolucion.
irresolvut	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que non a estat resolvut.
irrespectuós, -osa	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que non ei respectuós.
irrespirable, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	1. Que non se pòt respirar. Ex. Era atmosfèra de Venus ei irrespirabla. 2. Qu'ei malaisit de respirar. Ex. Er ambient dera sala de humaires ère irrespirable. 3. Ambient sociau malaisit de suportar. Ex. Er ambient dera reünion ère irrespirable.
irresponsable, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que non ei responsable.
irreverència	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Acte irreverenciós.
irreverenciós, -osa	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que non ei reverenciós.
irreversibilitat	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Manca de reversibilitat.
irrevocable, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que non ei revocable. Ex. Ua decision irrevocabla.
irrigable, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que pòt èster adaiguat.
irrigacion	<i>n.</i>	<i>f.</i>	1. Accion d'adaiguar un terren. 2. Distribucion dera sang pes teishuts d'un organisme.
irrigar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	Sométer a irrigacion.
irritabilitat	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Facilitat entà irritar-se.
irritable, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que s'irrite damb facilitat.
irritant, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Qu'irrite.
islamisme	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Movement que defen era islamizacion des institucions der estat.
islamizacion	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Accion d'islamizar.
islamizar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	1. Convertir quauquarrés ar Islam. 2. Aplicar es leis islamiques en bèri encastres sociaus o institucionaus.
islandés, -esa	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	1. Naturau d'Islàndia o relatiu as sòns abitants. 2. Lengua germanica parlada en Islàndia.
isleta	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Isla petita.
isocròn, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	1. Qu'a era madeisha durada que un aute movement o fenomèn deth madeish tipe. 2. Linha imaginària que junh es punts geografics en qué un fenomèn a lòc ath madeish temps.
isoetacèes	<i>n.</i>	<i>f. pl.</i>	Familha de plantes sense seme, restacades damb era hauguèra.

isolable, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que pòt èster isolat.
isolacion	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Accion d'isolar.
isolador	<i>n.</i>	<i>m.</i>	1. Qu'isòle. 2. Pèça qu'empedís era circulacion deth corrent electric a trauès d'era.
isomèr, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Còs qu'a era madeisha composicion quimica que un aute, mès diferents proprietats fisiques.
isometric, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	1. Qu'a era madeisha mesura. 2. En matematicas, que consèrve era distància entre punts. 3. En geologia, qu'ei format per grans dera madeisha mesura. Ex. Arròca isometrica.
isomòrf, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Qu'a era madeisha forma.
isomorfisme	<i>n.</i>	<i>m.</i>	1. Qualitat d'isomòrf. 2. En matemàtiques, morfisme qu'admet un invèrs.
isotèrma	<i>n.</i>	<i>f.</i>	1. Qu'a era madeisha temperatura. 2. Linha imaginària que junh es punts geografics que son ara madeisha temperatura en un madeish instant
isotermic, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que consèrve era temperatura constanta. Ex. Ua hlatsada isotermica.
isotròp, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Còs que presente magnituds o proprietats fisiques que non depenen dera direccion en qué son observades.
israelita	<i>adj., n.</i>	<i>m. f.</i>	1. Persona originària der ancian reiaume d'Israèl. 2. Ebrèu, judiu.
issa!	<i>interj.</i>		Crit entà hèr enlairar quauquarren.
istèria	<i>n.</i>	<i>f.</i>	1. Malautia nerviosa caracterizada per fòrta ànsia, que pòt provocar atacs convulsius e d'auti parrabastatges. 2. Estat passatgèr d'ansia nerviosa.
isteric, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Qu'a istèria.
istme	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Franja de tèrra que junh dus continents, o ua peninsula a un continent.
istologia	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Branca dera biologia qu'estúdie era composicion e estructura des teishits organics.
italianisme	<i>n.</i>	<i>m.</i>	1. Manèra de parlar pròpria dera lengua italiana. 2. Paraula o expression italiana utilizada en ua auta lengua.
italianizar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	Adoptar o hèr a adoptar trèts, costums o qualitats considerades pròpies d'Itàlia.
italic, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	1. Apertienent ara Itàlia anciana. 2. Família de lengües ancianas parlades en Itàlia, Entre eres i ère eth latin.
itèm	<i>adv.</i>		Advèrbi usat entà introduir cada article o capítol en un tèxte.
junhença	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Punt a on se junhen diuèrses causes.
lauraire	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Persona que laure era tèrra.
longanha	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Lentor, qualitat de lent.
longuet	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Pèça de carn des animaues plaçada entre es costelhes e eth lom.
lorditge	<i>n.</i>	<i>m.</i>	1. Lordèra o causa lèja. 2. Vertigen.
lunar	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Relatiu o apertenent ara Lua.
mairau	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	De mair, pròpri dera mair. Qu'indique emparament, acuelh, tracte afectuós. Qu'a ua actitud protectora.
majestat	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Dignitat o autoritat deth poder sobeiran. Granesa qu'inspire eth respècte, era reveréncia. Tractament dat as emperaires e as reis. Imatge de Jesucrist.
majestuós, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Qu'a majestat.
majordòna	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Hemna qu'assistie es ahèrs domestics dera rectoria e qu'ajudaue tanben ara missa quan non i auie escolanet.
malahèta	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Delicte. Quauquarren mau hèt.
malament	<i>adv.</i>		De mala manèra.
malefic, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Capable de hèr mau. Qu'exercís ua influéncia dolenta.
malesa	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Qualitat de qui ei dolent moraument. Accion dolenta. Quauquarren de mau hèt.
malhocós, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Qu'a forma de malh, qu'ei plen d'arròques.
maliciós, -osa	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Qu'acostume a pensar mau.
malignitat	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Qualitat de maligne.
malleabilitat	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Qualitat de malleable.
marmussar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	Díder ua causa en votz baisha, entre dents, en senhau de desaprobacion,
marregar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	1. Hèr marrècs o virades un camin. 2. Hèr virades o cambis de sentit.
martèra	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Martèth damb eth quau eth guardabòsc mercaue es arbes que calie talhar.

matracar	v.	tr.	Causar damnatge en tot tustar.
maucarar, -ada	adj	m.f.	Qu'acostume a hèr mala cara. Lèg. Cara de pena.
mauvéner	v	tr	Véner quauquarren fôrça peth dejós deth sòn prètz.
mitgèr, -a	n	m f	Ua des dues persones que van a mieges en un trabalh o en despartiment de produccion agricòla.
òrla	n	f	1.cantoada, bòrd, vòra, marge d'ua causa, d'un vestit , d'un papèr.... Era modista cosie era òrla dera pelha. Aparelh entà observar objèctes plaçadi dehòra deth camp de vision dirècta, constituït basicament per un tuèu verticau qu'a en cada extrem dus miralhs o dus prismes de reflexion totau.
periscòpi	n	m	
pernejjar	v.	tr.	Dar còps entà darrèr damb es pautes de darrèr un animau, mès que mès shivaus, mules o somèrs.
piech-ròi	n.	m.	Audèth d'uns 15 cm, de plumes grises, a excepcion deth còth, era tèsta e eth pitrau, a on son de color vermelha (Erithacus rubecula). Sin.: paparroq.
plapejar	v.	tr.	Formar parts espelades en quauquarren.
polipòde	adj	m f	Qu'a diuèrsi pès entà apuar-se . Qualitat de vasi ceramics dera Edat de Bronze.
poncivar	v.	tr.	Méter, hicar.
poput, -uda	adj.	m. f.	Qu'a popes.
prior, -ra	n	m.f.	Persona que govèrne un convent. Prelat que, en bères comunitats, ei de categoria inferiora ar abat
priorat	n	m	Monastèri o comunitat religiosa regida per un prior o ua priora.
priorau	adj	m.f.	Relatiu o apertienent ath prior o ara priora.
prisar	v	tr	Sarrar damb era punta des dits eth tabac.
prodig, -a	adj	m.f.	Que despen, que da sense mesura.
queiguda	n.	f.	Accion e efècte de quèir o quèir-se.
rajòu	n.	m.	Gisclet, arrai de liquid en moviment.
rampilh	n	m	Utís de husta, damb pues longues, que s'amasse ara dalha entà dalhar eth morisco, uerdi, etc. 1. Rèsta des camères deth horment o de d'auti cereaus que demoren en solèr dempús de segar. 2. Camp o terren dempús de segar e abans de recéber ua auta cuelheta.
rastolh	n	m	
reberèc	n.	m.	Bèc d'un recipient.
regésser	v.	intr.	Tornar a gésser.
requeiguda	n	f.	1 Accion de requèir; er efècte. 2 Reprenuda evolutiva d'ua malautia qu'ère aparentament en via de guarir-se, sense que i age agut cap naua infeccion..
retetar	v	tr	Tornar a méter es lòses qu'an queigut deth losat.
romatic, -a	adj	m f	Mausan o insalubre pr'amor dera umiditat excessiva.
romiatge	n	m	Viatge, marcha, caminata tà un lòc religiós com ua ermita , capèla.
romieu	n	m f	Persona que participe en un romiatge .
romieutatge	n	m	Peregrinatge , mès que mès eth que se hè per devocion a un santuari.
rosar	v	tr	Adaiguar eth uart, es flors, etc.
sahumar	v	tr	Ennerir pera accion deth hum.
sangsuga	n.	f.	1. Invertebrat anellid dera classa des irudinis, que s'aderís a d'auti animaus e les chuque era sang. 2. Persona que viu en tot profiter-se des bens de un aute.
sapastre, -a	adj	m.f.	Que hè eth trabalh mau hèt, damb qui non se pòt compdar entad arren.
sebissa	n.	f.	Agropacion impenetrabla d'arbusti de fôrça nautada, generaument espiosi.
semau	n	f	Recipient gran, damb ua ansa en cada costat, que servís entà meté'i e transportar era lèit.
shabròt	n	m	Barreja de sopa e vin.
shecar	v.	t	Deishar de gésser liquid, aigua d'ua hònt. Ex. S'a shecat era hònt deth camin de Sèrra.
singe	n	m	Animau mamifèr damb mans e pès capables de subjectar causes e d'aspècte semblable ar èster uman.
solombrós, -a	adj.	m. f.	Ombriu, que non i tòque eth solei..
soltèr-a	n adj	m f	Persona que non ei maridada.

somadèr	<i>n</i>	<i>m</i>	1. Ramat que se hè en tot arremassar eth bestiar de diuèrses cases, a cargue d'un solet pastor. 2. Eth pastor d'aguest ramat.
sorça	<i>n</i>	<i>f</i>	Hònt, gessuda d'aigua que rage dera tèrra.
subte, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Que se produís de còp, de forma precipitada o violenta.
tardiualh	<i>n</i>	<i>m</i>	Nòm que se balhe as semiats de morisco, truhes, etc.
tarrabastosament	<i>adv.</i>		De forma desordenada.
tatjar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	Clauar.
tauridera	<i>n</i>	<i>f</i>	Vaca que s'amie entà èster fecundada peth taure.
teishum	<i>n.</i>	<i>m.</i>	1. Conjunt de hius que se placen ath terlèr crotzadi entà hèr un teishut. 2. Figuradament, estructura.
terrador	<i>n.</i>	<i>m.</i>	1. Territòri. 2. Lòc d'a on s'extrè tèrra.
tirant	<i>n</i>	<i>m</i>	Biga deth tet entre es ventrières o es cabirons.
torda	<i>n</i>	<i>f</i>	Audèth que demore enes bòsqui, damb plomatge nere e bèc auriò (eth mascle) e escur (era femelha). Turdus merula. Sin.: Mèrla.
tralh	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Emprenta, peada, traça.
trèfla	<i>n</i>	<i>f</i>	Èrba dera família des papilionacèes.
treslutz	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Efècte que cause era lum en tot illuminar un espaci.
tresmudar	<i>v.</i>	<i>tr.</i>	Cambiar o convertir ua causa en ua auta.
tressa	<i>n</i>	<i>f</i>	Porcion de peus que s'entrelacen entà formar ua linha sinuosa e longa.
utada	<i>n</i>	<i>f</i>	Darrèr esfòrç entà superar ua accion complicada o pesanta.
vedença	<i>n.</i>	<i>f.</i>	1. Accion de veir. 2. Çò que se ve.
vediau	<i>adj</i>	<i>m</i>	1. Trabalhar entath comun. 2. Trabalhar sense cap de profit.
verai, -a	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	Vertadèr, conforme ara vertat.
vermina	<i>n</i>	<i>f</i>	Malautia des mainatges produsida pes vèrmes.
vielhir	<i>v.</i>	<i>i</i>	Hèr-se vielh. Ex. Des dera hèsta der an passat Júlia a vielhit un pialèr.
visperoadada	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Herida produsida pera picada deth visperon de bèth babau.
viston	<i>n.</i>	<i>m.</i>	Dubertura circulara ath miei der iris deth uelh que da pas ara lum.
viua	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Eth ueu des pedolhs.
vrentut, -uda	<i>adj.</i>	<i>m. f.</i>	1. Qu'a eth vrente que ges fòrça cap a dehòra. 2. Qu'a ua part que subergés en forma de vrente.
vuedor	<i>n.</i>	<i>f.</i>	Qualitat d'èster vuet.